

8. Max Stirner:

Nevelésünk hamis elvei

(*Ni dieu ni maître. id. m. 279–281, 286.*)

Az egyszer már kivivott *gondolatszabadság* nem más, mint korunk ösztönzése, hogy azt átváltoztassuk az *akarat szabadságává*, amely az új korszak elve. Oly módon, hogy a nevelés végső célja többé ne a tudás, hanem az ebből megszületett akarás legyen. Egyszóval a nevelés létre fogja hozni a *személyes* vagy *szabad* embert. Mi az igazság, ha nem az, hogy felfedezzük, kik vagyunk? Arról van szó, hogy felfedezzük önmagunkat, megszabadítsuk magunkat mindattól, ami idegen, radikálisan megszabaduljunk minden tekintélytől, visszahódítsuk a nyíltságot. Az Iskola úgysem termel abszolút igaz embereket. Ha ilyenek mégis léteznek, bizonyonnyal az iskola ellenére. Ez utóbbi kétségkívül a dolgok uraivá tesz bennünket, ha kell, saját természetünk uraivá is. De nem csinál belőlünk szabad szellemeket. A valóságban semmilyen tudás, legyen bár mély és kiterjedt, semmiféle szellem, éles vagy eszes, semmilyen dialektikus finomság nem képes megvédeni bennünket a gondolat és akarat aljassága ellen ...

Mindenfajta hiúság és nyereségvágy, törtetés, szolgálai buzgólkodás és kétszínűség együttjár kiterjedt tudással éppúgy, mint elegáns klasszikus képzettséggel. És mindezt az iskolás kacatot, amely semminemű befolyást nem

*Ez alatt Kropotkin a marxi szocializmust értette.

gyakorol erkölcsi arculatunkra, amiről gyakran elfelejtkezünk, annál is inkább, mert semmire sem jó: az ember lerázza magáról az iskola porát, amikor elhagyja. Miért? mert a nevelés kizárólag a formásokban vagy az anyagban mutatkozik meg, többé-kevésbé a kettő keverékében, de egyáltalán nem az igazságban, az igaz ember alakításában. ..

Mint bizonyos más területek, a pedagógia is azok közül való, ahol gondunk van rá, hogy ne engedjük behatolni a szabadságot, ne tőrjünk az ellenzékesiséget; amit akarunk, ez az alávetés. Csak dresszurára törekednek, amely tisztán formális és anyagi. A humanizmus állatseregletéből csak tudósok, a realistákéiból csak „hasznos polgárok” kerülnek ki, mindkét esetben kizárólag alávetett kreaturák. A mi jó öreg „rosszindulatunk” alapját elfojtja az eleven erő, a tudás beletorkollása a szabad akaratba. De az iskolai élet nyárspolgárokat is produkál. Ugyanúgy, mint a gyerekek esetében, azt tanítják nekünk, hogy fogadjunk el mindent, amit ránk kényszerítenek, beérjük egy pozitív étellel, alkalmazkodunk korunkhoz, ennek szolgálai, állítólagos jó polgárai leszünk.

Hol lehet látni az ellenzéki szellem megerősödését az eddig fenntartott alávetés helyett? Hol alakítják az oktatott ember helyett az alkotó embert? Hol változik át a professzor munkatárssá, hol alkalmazzák a tudás átváltoztatását akarattá, hol cél a szabad ember, inkább, mint a kiművelt fő? Hiába keressük, az ilyen dolog ritka.

Ezért arra lenne szükség, hogy még inkább tudatára ébredjünk annak, hogy az ember legfőbb feladata nem a nevelés, a civilizáció, hanem az önaktivitás. ...

Ébresszék fel az emberben a szabadság eszméjét, mert a szabad emberek csak arra gondolnak, hogy felszabadítsák önmagukat, most és mindig, ha ellenben utasított embereket csináltak belőlük, alkalmazkodnak a mindenkori körülményekhez, a legműveltebb és legraffináltabb módon, az alávetettek és szolgálai szellemek nivójára süllyednek. Kicsodák a mi jó uraink, tele szellemmel és kultúrával, ha többségüket tekintjük? A rabszolgarendszer vihogó hivei, ők maguk pedig rabszolgák. ...

Jelenlegi nevelésünk nyomora nagyrészt abból adódik, hogy a tudás nem finomult akarattá, ön-aktivitássá, tiszta gyakorlattá. A realisták észrevették a hiányt, de csak szálnalmas módon orvosolták, úgy, hogy „gyakorlati” embereket formáltak, megfosztva őket mind az eszmétől, mind a szabadságtól. A szellem, amely az oktatók nagy részét mozgatja, szomorúan beszédes bizonyítéka ennek. Kiműveltek lévén, a legjobbban művelnek; elnyomottak, tehát elnyomnak. De minden nevelésnek *személyesnek* kell lennie.

... Másként: nem a tudást kell bevésni, hanem a személyiségnek kell kiterjeszkednie. A pedagógia kiindulópontja ne az legyen, hogy civilizálja, hanem hogy alakítsa a szabad személyiséget, a szuverén jellemet. Az idáig brutálisan elnyomott akaratnak sem szabad többé meggyengítettnek lennie. Attól a pillanattól kezdve, hogy nem gyengítik az ösztönzést a tudás felé, miért gyengítenék az ösztönzést az akarat felé? Ha azt műveljük, ezt is művelni kell.

A gyermekek makacsságának és „rosszindulatának” éppúgy megvan a létjogosultsága, mint tudásszomjuknak. Ez utóbbit buzgalommal élesztgetik. Keltsék fel az akarat természetes erejét is: az *ellenzékliséget*. Ha a gyermek nem tanulja meg érezni önmagát, minden bizonnyal a legfontosabb dologt nem tanulja meg. Ne nyomják el se a büszkeségét, se az őszinteségét. Hevességével szemben mindig meg fog maradni nekem a saját szabadságom. Ha hevessége átalakul makacssággá, a gyermek erőszakot követ el velem szemben, ami ellen én fellépek, mert én éppen olyan szabad lény vagyok, mint a gyermek. Kell azonban nekem úgy védekezni, hogy menedéket keressek a tekintély bástyája mögött? Egyáltalán nem. Szembeállítom vele saját tulajdon szabadságom szilárdságát, olyan módon, hogy ettől a gyermek makacssága megszűnik. Aki teljes ember, annak nincs szüksége tekintélyre. Ha az őszinteség arcátlansággá változik át, erejét vesztí egy figyelmes nő gyengéd ellenállása láttán, az anyai temperamentum, vagy az apai szigor előtt. Nagyön gyengének kell lenni ahhoz, hogy segítségül hívjuk a tekintélyt, s csalódik valaki, ha azt hiszi, hogy kigyógyíthat egy impertinens gyereket, ha belőle félnék lényt csinál. A félelem és tekintély követelése olyan dolog, amely egy eltűnt kor rokokó stílusához tartozik. ...

Az új kor eszméje, ösztönzése: az *akarat szabadsága*. A pedagógiának kiindulópontként és végcélként a *szabad személyiség* kialakítását kell tekintenie. ... Ez a kultúra, amely valóban egyetemes, mert a legegyszerűbb találkozik benne a leghaladottabbal, a közösség tényleges egyenlőségét képviseli: a szabad személyiségek egyenlőségét. ... Ha valamilyen nevet kívánnók adni a fenti elvekből következő megállapításoknak, a magam részéről a *perszonalista* nevet választanám.

... Néhány szóval kifejezve és összefoglalva a célt, amely felé korunknak törekednie kell, az akarat nélküli tudás szükségszerű eltűnése, az én tudatos megismerésének bevezetése, amely a szabad személyiség felvillanásában teljeseedik ki, a következőképpen fogható fel ez a cél: a tudásnak meg kell haladnia, hogy mint akarat éledjen fel, s nap nap után mint szabad személyiség alakítsa újjá magát.

Lázadás és forradalom

A forradalmat és a lázadást nem tekinthetjük szinonimáknak. Az első a létező dolgok állapotának, az állam vagy a társadalom törvényes rendjének felforgatásában áll, következésképpen politikai vagy társadalmi tett. A második, jóllehet elkerülhetetlenül maga után vonja a fennálló rend átalakulását, kiindulópontjának nem ezt az átalakulást tekinti. Abból a tényből indul ki, hogy az emberek elégedetlenek önmagukkal. A lázadás nem fegyveres zendülés, hanem az egyének felkelése, amely nem csinál gondot magának azokból az intézményekből, amelyeknek létrehozására képes. A Forradalom célja új intézmények létrehozása. A Lázadás eljuttat bennünket addig a pontig, hogy ne hagyjuk magunkat vezetni, hanem mi saját magunkat vezessük. A Lázadás nem vár csodákat a jövődő intézményektől. A Lázadás harc a létező ellen. Ha sikerül, minden létező magától összeomlik. Csak annyit tesz, hogy megszabadítja Énemet a létező dolgok állapotától. Ez meghal és rothadásba temetkezik abban a pillanatban, amikor én elbúcsúzom tőle.

Miután tehát céloom nem az, hogy megdöntsem a létezőt, hanem hogy fölébe emelkedjem, tetteimnek semmi közük a politikához vagy a társadalomhoz. Nincs más tárgyak csak én magam, és az én egyéniségem, tetteim ezért *egoisták*. Az intézmények a Forradalom követelései. A Lázadás azt akarja, hogy fellázadjunk és felemelkedjünk. Egy alkotmány kiválasztása volt a forradalmi vezérek törekvése. A Forradalom egész politikai története telített alkotmányos harcokkal és kérdésekkel, valamint a társadalmi reformátorok tehetsége rendkívül termékenynek mutatkozott társadalmi intézményekben (falanszter és mások). A felkelő arra törekszik, hogy megszabaduljon mindenfajta alkotmánytól.